

Ultimo Thule

Så hvordan hænger et liv sammen? Eller sagt på en anden måde: Hænger det i det hele taget sammen?

De var færdige med at filme, og Jonas kunne med det samme se, at billederne fra området rundt om Mvggebugten ville blive gode, fra den gamle, forfaldne fangstplads og vejrstation, hytter der indvendigt var beklædt med moskusokseskind, og selvfølgelig fra den ekstreme natur deromkring; ja, bare det at sidde i stuen og se sådanne arktiske landskaber ville tage vejret fra folk. Optagelserne skulle give et lille indblik i fangernes hverdag, og efter en hæsblæsende uge havde NRK-holdet fået billeder af det meste: hundespand, med et kamera fæstnet langt nede på slæden; harer, ræve, moskusokser, sæler, hvalrosser - de manglede kun isbjørne. Sekvensen hørte hjemme i et program, der skulle handle om Norges næsten glemte annekstion af Østgrønland i begyndelsen af 30'erne, et program, der vakte berettiget opsigt og efterfølgende avisdebat, til dels overordentlig ophedet, da det blev vist på de norske tv-skærme - forståeligt nok, eftersom nordmænd har al mulig grund til at ville glemme denne pinlige episode, et eksempel på en polar-imperialisme, Norge aldrig har villet vedkende sig. Ikke uventet vankede der et sviende nederlag, da man fremlagde sagen for domstolen i Haag.

Holdet befandt sig nu i Scoresbysund, længere nede sydpå, hvor de havde fotograferet danskernes base, selve konfliktens modpol. Og det var her, i dette lille fangersamfund med små, røde træhuse og stativer med diverse skind, der hang til tørre, en slags polart Timbuktu bestående af inuiter, danske militærfolk og flere hundrede solidt tøjrede, hylende hunde, at Jonas i en mudret gade traf Jørn Rasmussen, en ældre, forhenværende jæger, der nu arbejdede i Den Kongelige Grønlandske Handels hus. Og da dette pludselige venskab næsten symbolsk opstod samtidig med, at fjordisen begyndte at tø og bryde op, årets store begivenhed, foreslog Jørn Rasmussen straks, ja, han krævede nærmest, at Jonas skulle tage med ham til en af fangerhytterne inde i fjorden. Og det skal siges til Jonas Wergelands ære: Han greb altid den slags chancer. Så holdet tog med helikopter til Mestersvig for at tage Twin Otter over til Island, mens Jonas blev der nogle dage ekstra som danskerens gæst.

Kun et døgn senere sad Jonas Wergeland i en lillebitte fanger-hytte midt inde i den østgrønlandske nationalpark ved indløbet til en af de smalle fjordgrøne. De var sejlet dertil i en lille, motordrevet fiskerbåd, mellem isflager, og mens det hvirvlede med søfugle omkring dem. I starten havde landskabet været åbent og frit, men så steg der en natur frem, som Jonas mildest talt aldrig skulle glemme: hvidt, sort og blå.

Is, sten og hav. Et landskab så monumentalt og på samme tid så øde og enkelt, at Jonas ar
alt i verden syntes, det mindede om en ørken, også på grund af det skarpe lys. Han fik
igen indtryk af at være nået til en yderste grænse, selve periferien af det menneskeligt
mulige eller begyndelsen til noget, han var fuldstændig uvidende om. Især gletscherne,
der styrtede sig ud i havet, det kolde vindsus fra den lodrette, blå isvæg, gav ham en
uhyggelig, men også dragende følelse, som om selve det blå skær gemte på noget vigtigt.

Jonas Wergeland sad midt i det vildeste landskab, han nogensinde havde set. Den simpk
bræddehytte lå hundrede meter fra stranden og var beklædt med tagpap over det hele,
ovenpå og på siderne. Bag hytten hvælvede bjergene sig lige op i tusind meters højde og
videre til to tusind meter indenfor, takkede, forrevne bjerge. Til trods for de primitive for-
hold kunne Jonas med det samme lide at være her. Han skulle tilbringe to døgn i denne
ødemark, i en lånt sovepose og sammen med Jørn Rasmussen, nogle dunke brændevin og,
ikke mindst, nogle kilo nykogt sælkød, store kødstykker drivende af fedt og saft, serveret
dampende af varme på bulede tallerkner — uden andet tilbehør end salt og sennep.

Den første formiddag gik Rasmussen udenfor og åbnede en kasse, der allerede tidligt
havde vakt Jonas' nysgerrighed, og ud kom, af alt i verden, et transportabelt, batteridrevet
stereoanlæg med to højtalere, et anakronistisk syn mod den primitive hytte og det tidløse
terræn. Det her var et ritual, fortalte danskeren, mens han monterede anlægget på hytten:
Hvert år, når fjordens is begyndte at bryde op, tog han hertil. Og hvad lavede han så?
spurgte Jonas. Et øjeblik, sagde Rasmussen og fiskede et lydbånd op fra anoraklommen.
Det var smukt vejr, det havde været smukt vejr i lang tid, permanent højtryk og skærende
lyst døgnnet rundt.

I det samme fyldtes luften af opera. Stor musik. Og det mærkelige var, tænkte Jonas, at
denne musik - majestætisk, på mange måder vild - klædte, ja, var i overensstemmelse med
landskabet. Og således fik naturen rundt om dem pludselig kulissekarakter, hele det
mægtige landskab besad noget af den samme uvirkelighed og skønhed som en scene,
kunstigt belyst og med dekorationer bygget på illusioner. De sad der op ad hytten på hver
sin sølle stol og lyttede til opera. De havde tøj nok på, og også solen begyndte at varme
godt. Et stykke derfra, måske en kilometer, gik en gletscher helt ned til havet med en
mindst 20 meter høj gletscherfront. Bagved lå et par nunatakker som to kæmpemæssige,
sorte horn i gletscherens snehvide, blanke pande. De sad og lyttede til opera og så,
hvordan det skinnede i isen, alle nuancer af hvidt og blåt. Jonas havde mærket den gamle
skræk for is, for at blive knust af is, i Jer samme han så Østgrønland fra flyet, men angsten
havde langsomt fortaget sig, og nu kunne han lade blikket hvile på isvæggen, uden at
tanken om helvede dukkede op en eneste gang. Rasmussen så på Jonas nikkede, smilede,
hævede en kop med sort kaffe iblandet et skvæt af de stærkere varer. Jonas genkendte
musikken. Det var Wagner - hvad ellers, tænkte han - det var Wagner, og det var *Tristan
og Isolde*^ og det var Kirsten Flagstad i hendes berømte Liebestod, det var Kirsten
Flagstads stemme, der blev slynget ud i landskabet mod den altomfavnende indlandsis og
mod gletscherfronten, der steg lige op af fjorden foran deres øjne, som de sad der og
lænede ryggen op ad hyttens tagpap med uldtæpper hen over skødet og med en varmende
kaffekop i hånden. „Jeg vidste, du ville kunne lide det," sagde Rasmussen. „Det var derfor,
jeg inviterede dig."

Og så skete det: Gletscheren lige foran dem kælvede. Et kolossalt, et ufatteligt stort stykke
løsne sig simpelthen og dumpede tungt ned i havet, så det sprøjtede højt op, og det hele
skete uhyre langsomt, sådan at de fik mulighed for at indoptage det, chokket, forstå det,
memorere det, og først efter at synet så at sige var blevet absorberet, nåede lyden dem som
et tordenskrald, der øgedes i styrke bag ved Kirsten Flagstads stemme og Wagners musik,
et voldsomt bulder og et ekko, der rungede mellem bjergsiderne. Og Jonas fik en klar
fornemmelse af, ja, han var sikker på, at det var Kirsten Flagstads stemme - og hverken
solen eller havets opdrift - der havde skåret dette vældige stykke af isen, at Kirsten
Flagstads stemme havde fået den til at skælve, sådan at gletscheren kælvede af ren fryd.
Først senere, da der var slukket for musikken, og de to sad der op ad hytten omgivet af en

stilhed så påfaldende, at den var en oplevelse i sig selv, spurgte Jonas, hvorfor Rasmussen netop havde spillet *Tristan og Isolde*. For Jonas vidste, at det var hans rolle, at han skulle spørge netop i dette øjeblik, og så skulle han høre efter, og så skulle han ikke sige noget som helst, fordi Rasmussen ganske enkelt havde behov for med jævne mellemrum at fortælle denne historie, sådan cirka en gang om året og gerne på den tid, hvor gletscherne kælvede, sådan at han kunne sige, at det var kærligheden, der sprængte isen, og i øvrigt fordi denne årstid var den mest opløftende og dermed gunstigste, ifald man ville kontemplere sin triste skæbne samt græde en kende og hælde en ekstra dråbe brændevin i kaffen. Så dermed fik Jonas Wergeland historien at høre, mens de sad der ved siden af hinanden op ad hytten og stirrede mod det enorme isbjerg, der sagte drev ud i fjorden som en Flyvende Hollænder; en så hjerteskræende og på mange måder umulig historie, at jeg forbeholder mig retten til at tic, eftersom visse historier kan være endnu sørgeligere end selv myten om Tristan og Isolde. Enden på Rasmussens fortælling var dog en selvpålagt eremittilværelse „i en kulde, der svarer til den, jeg oplevede inden i mig“, som han sagde, og hvor selv ikke det mest dødsforagtende valkyrieridt ind over isen med ni halvilde grønlandshunde spændt for slæden kunne få ham til at glemme.

„Jeg hørte Kirsten Flagstad på Metropolitan '52,“ sagde han. „Jeg har aldrig grædt så meget.“

„Du mener, at du hørte hende lige bagefter?“ sagde Jonas med øjnene fæstnet på isbjerget, der flød af sted ude på den blanke fjord, udhugget som en skulptur, marmor på et spejl.

„En uge senere. Jeg havde to billetter, men var nødt til at gå alene.“

„Og så tog du hertil?“ „Så tog jeg ertil.“

Senere nærmede Jonas inderst inde en teori om, at det var Kirsten Flagstads stemme, måske nogle overtoner, der også måtte have lokket isbjørnen til sig, for det var allerede samme aften, da han skulle på wc, og der var desuden kun en mikroskopisk risiko for at møde bjørne nu, i dette område. Rasmussen bad ham ikke engang om at tage Mauseren med, som man ellers tog med lige så selvfølgelig som toiletrullen.

Det var et typisk udendørsdags, bortset fra at døren manglede. Det var noget, Jonas satte pris på, han kunne sidde og se ud over bredden og fjorden ligesom i barndommen/hos farfaren i Hvaler. Det var helt lyst, helt blikstille, og landskabet lå hen i farver, han aldrig før havde set, overjordiske. Ude på fjorden flød der små isbjerger rundt, små slotte. Han måtte tænke på Kittelsens billede på badeværelset derhjemme:

„Langt langt væk saa han noget, der lyste og glitrede ...“.

Blot nogle få sekunder senere, idet han rejste sig fra wc-sædet, hørte han, at det puslede, og før han når at tænke, at det måske er en ræv, kommer et bredt - et gigantisk - hoved til syne, det fylder hele døråbningen. Det er en isbjørn, og Jonas kan ikke begribe, hvordan en isbjørn kan bevæge sig så stille.

Jeg tror, jeg kan tillade mig at sige, at jeg har funderet en del over dette, det at Jonas Wergeland her står over for sit livs farligste modstander. Jonas Wergeland står med bukserne nede om anklerne og med en isbjørn klods op ad sig. Tuareger er én ting, et dyr er en anden, en masse på et halvt fon og med hjørnetænder, der er landjordens største kødæder værdig. Jonas har hørt - de hørte mange historie under optagelserne - at isbjørne er helt uberegnelige på nært hold, at de plejer at angribe, hvis man skal skræmme dem, skal de være langt væk. Denne isbjørn står altså helt tæt på, virkelig tæt på. Af alt i verden forsøger Jonas at se den ind i øjnene. Isbjørnen vipper lidt med hovedet, er usikker. Pludselig smækker den med tænderne, fem-seks gange, hurtigt og tørt. Hvis man bare en enkelt gang i Jonas Wergelands liv skulle tage udtrykket „og hans blod frøs til is“ i brug, så skulle det være nu. Og samtidig tænker han, for tankerne farer hele tiden af sted, i vilde spring og små cirkler, på hvor hurtigt tingene sker; man går på toilettet, man skider, man ser ud over vandet, man er for en gangs skyld i stand til at

værdsætte livet, og så er man død.

Isbjørnen strækker halsen helt ind ad døren, og det er noget, Jonas ser, akkurat som han så isgletscheren kælve, som en uhyre langsom bevægelse, eller som når han sad med fjernbetjeningen og klippede sig gennem videofilmsekvenser, studerede visse scener billede for billede, og altid overraskedes over, hvor mange klip der var, på samme måde som han nu ikke bare ser isbjørnens hoved nærme sig, ser den sorte næse, ser de kulsorte, udtryksløse øjne, ser ørerne - som på en teddybjørn, drøner det gennem hans hoved - ser hvert enkelt hår i pelsen rundt om snuden, men også, eller samtidig, ser landskabet bagved, bredden, fjorden, isblokke og isflager - og igen: som marmor på en spejlflade, uendelig smukt - bjergene, farverne, de ufattelige pastelfarver, og ikke kun det, men også brædderne rundt om døren, hvor vejrbidte de er, hvor store sprækkerne er, hullet hvor en knast er faldet ud, et hul, der tiltrækker sig blikket og giver ham lyst til, som det sidste han gør, at sætte øjet til åbningen for at se, hvilket virkelighedsudsnit det vil give, men i stedet ser Jonas altså en sort snude og en mund nærme sig skridtet, for det er netop det, isbjørnenæsen pejler sig frem mod, sådan at Jonas sekundet efter rent faktisk mærker snuden mod sin egen penis og i et kort øjeblik, for første og eneste gang i sit liv, oplever det, som salig Sigmund Freud brugte så meget energi og fantasi på at forklare, nemlig kastraktionsangsten.

Isbjørnen pustede gennem næsen, en snøften, der i stilheden virkede så stærkt ind på Jonas, at benævnelsen „saftig skede“, som de brugte for sjov som børn, pludselig blev aktuel. Lige da han var på nippet til at miste bevidstheden, registrerede Jonas, at isbjørnen rykkede sig tilbage, vendte sig og begyndte at rende ned mod bredden. Jonas troede næsten ikke, hvad han så, at isbjørnen løb sin vej, troede det måtte være noget, han så gennem et knasthul fra en tilstand som død, afslutningen på en parallel hændelse, et alternativt forløb, der aldrig fandt sted i virkeligheden. Jonas stod med bukserne nede om anklerne og så, hvordan isbjørnen rendte ned mod bredden, mens den af og til vendte hovedet mod ham, før den sprang ud i vandet og gav sig til at svømme. Jonas fulgte den med øjnene, til han ikke kunne se den længere mellem isbjergene, marmor der gled hen over en spejlflade.

Først da vovede han at kigge ned ad den følelsesløse krop, som om han ikke turde tro på, at kønsorganet var intakt. Jonas spekulerede i mange år over, hvad det var, der havde skræmt bjørnen, og troede i starten, at det måtte have noget at gøre med penisens magi, en særlig lugt. Siden kom han frem til, at isbjørnen slet og ret havde skånet ham, fordi den havde forstået, at de var brødre; de var begge to nomader.

Så hvordan hænger et liv sammen? Hvad påvirker et liv?

Da Jonas var vel hjemme i Norge, og Margrete efter et par måneder til sin forbavselse opdagede, at hun var gravid, selvom hun brugte prævention, var Jonas af den opfattelse, at det måtte være isbjørnen, der havde skræmt noget ekstra liv ind i hans sædceller, sådan at de trodsede enhver modstand.